

مقاله پژوهشی

Available Online: <http://jmst.kmsu.ac.ir>

بررسی نقش نیروی دریایی راهبردی در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور

امیر نظام براتی

دانشکده کمیسر دریایی، دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره)، نوشهر، ایران.

نویسنده مسئول، پست الکترونیک: nezambarati@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۸

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22113/JMST.2022.258429.2406

چکیده

دیپلماسی دفاعی دریا محور، استفاده نرم از نیروی دریایی از طریق مشارکت در فعالیت هایی مانند تبادل دانشجویان با محوریت دانشگاه های دریایی، بازدید ناوهای و زیردریای ها از کشورهای حاشیه اقیانوس ها و دریاهای، ارتباطات شناورها در دریا در جهت هماهنگی و در مبارزه با دزدی و تروریسم دریایی، امداد و نجات در دریا ها و اقیانوس ها نهادینه می گردد. به طور کلی دیپلماسی دفاعی دریا محور فرایندی است که منجر به افزایش همکاری های دریایی بین نهادهای دریاهای کشورهای ساحلی می گردد. از دیدگاهی دیگر دیپلماسی دفاعی دریا محور استفاده مسالمت آمیز از نیروی دریایی و نهادهای دفاعی و دولتی یک کشور برای همکاری با نیروی دریایی و نهادهای دفاعی و دولتی کشور دیگر به منظور دستیابی به یک نتیجه مطلوب است. براساس این اصول نیروی دریایی راهبردی در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور، کارآمدی و اثربخشی قابل توجهی در سطح بین المللی در جهت پیاده سازی اصول مذکور مذکور داشته است. در تبیین شبکه دیپلماسی کشور می توان گفت دیپلماسی دفاعی دریا محور اهداف سیاست گذاری خارجی و خط مشی کشور را با بخش دفاعی دریا محور پیوند می دهد. تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بررسی نقش نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور می پردازد. یافته های این پژوهش بیانگر این است که به طور کلی ارتباطات نیروهای دریایی و صنایع دریایی مرتبط با امورات دفاعی در سطح بین المللی می تواند در راستای دیپلماسی کلان یک کشور دریایی از منافع ملی حفاظت و حراست نماید. از این منظر اعزام هیئت های عالی رتبه نیروی دریایی جهت شرکت در اجلاس های بین المللی مانند آیونز و مشارکت ناوگروه های مختلف در قالب ناوگروه های امنیت خطوط مواصلاتی و ناوگروه های آموزشی دانشجویان دانشگاه های دریایی به آب های بین المللی و بازدید از کشورهای درحال توسعه و توسعه یافته دریایی، می تواند در ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور، تأثیر قابل توجهی داشته باشد. تداوم دیپلماسی دفاعی دریا محور نه تنها در حوزه دفاعی دریا محور بلکه در حوزه توسعه صنایع دریایی و توسعه پایدار دریایی نیز می تواند تحولی ژرفی ایجاد نماید. از این رو ارتقاء دیپلماسی دفاعی - دریا محور می تواند نقش بسزایی در پیشبرد و حفاظت از منافع ملی داشته باشد. به علاوه بازدید ناوگروه های آموزشی، صلح و دوستی از کشورهای دریایی، موجب تقویت دیپلماسی عمومی، گسترش روابط دریایی با کشورهای حوزه اقیانوس ها و دریاهای می شود. در نهایت اینکه حضور کارآمد و اثر بخش نیروی دریایی راهبردی در آب های بین المللی موجب ارتقای امنیت خطوط مواصلاتی دریایی کشور از قبیل صادرات غیر نفتی، صادرات نفت خام و میعانات گازی، واردات کالاهای اساسی و موارد اولیه کشور را ایمن و پایدار نموده است.

واژگان کلیدی: نیروی دریایی راهبردی، دیپلماسی دفاعی دریا محور، امنیت خطوط مواصلاتی، امنیت اقتصادی

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted Journal of Marine Science and Technology. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

مقدمه

بدون شک قرن ۲۱ را می توان قرن دیپلماسی دریایی نام گذاری نمود. رشد فزاینده حمل و نقل دریایی و تجارت دریایی باعث شده است که بیشترین میزان کالا از طریق دریا حمل به دست مصرف کنندگان نهایی برسد. به علاوه قرار گرفتن بیشترین جمعیت جهان در ۲۰۰ مایلی سواحل دریاها، وابستگی مداوم جهان به منابع پروتئین دریایی، قرار گرفتن اکوسیستم اقیانوس ها در قلب تغییرات آب و هوایی، و صد البته اینترنت محرک تغییرات آینده نیز متکی به کابلهایی است که از بستر دریاها می گذرد. از این رو توانایی کشورها در مدیریت حل و فصل اختلاف مسالمت آمیز در دریاها، سیاستهای بین المللی قرن ۲۱ را شکل خواهد داد.

برخلاف بسیاری از سامانه های نظامی دیگر، کشتی های جنگی به طور منظم در حال گشت زنی، تمرین و فعالیت در سطح جهانی، هم در زمان صلح و هم در زمان جنگ هستند. تحرک بی رقیب، پایداری و همچنین انعطاف پذیری که در پلتفرم های دریایی ذاتی است، آنها را به دارایی های عالی برای حمایت از تلاش های دیپلماتیک و اهداف سیاست خارجی دولت تبدیل می کند. کشتی های جنگی از زمان پیدایش جنگ در دریا به عنوان ابزار دیپلماتیک مورد استفاده قرار گرفته اند و استفاده از کشتی های دریایی برای انجام فعالیت های دیپلماسی دفاع دریایی تا به امروز در نیروی دریایی در سراسر جهان ادامه دارد (Bell, 2020). حیرت آور این است که رفتار دولتها و نمایندگان آنان در دریا در زمینه های مطالعه در مورد نقش دریاها در روابط بین الملل، با وجود اهمیت فزاینده آن ناچیز می باشد (Le Mière, 2014). برقراری امنیت دریایی یکی از دغدغه های کشورهای دریایی و همینطور سازمان بین المللی دریانوردی می باشد (Talaie and Javidbakht, 2020)

علاوه بر نقش اساسی نیروی دریایی راهبردی و استفاده از قدرت سخت خود در تامین امنیت خطوط مواصلاتی دریایی در مناطق دریایی و آبهایی بین المللی، این نهاد با قدمت، استعداد منحصر به فرد دیگری نیز دارد که همانا توانایی این نهاد در مدیریت حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات و برقراری امنیت از طریق دیپلماسی دفاعی دریا محور می باشد.

اصطلاح دیپلماسی دفاعی دریا محور (Defense Maritime Diplomacy) را اولین بار صاحب نظران بریتانیایی از سال ۱۹۹۸ وارد ادبیات روابط و سیاست بین الملل کردند. به گمان انگلیسی ها، دیپلماسی دفاعی دریا محور یکی از هشت مأموریت تعریف شده برای نیروهای نظامی بریتانیاست که هدف از اجرای آن، دفع دشمنی ها، ایجاد و حفظ اعتماد و پیشبرد کنترل دموکراتیک نیروهای نظامی است (Taylor, 2014) به نظر می رسد که مفهوم دیپلماسی دفاعی دریا محور در کشور ما به لحاظ نظری، بسط و توسعه نیافته است.

در عرصه بین المللی دیپلماسی اولین ابزار برای کشورها جهت توسعه منافع ملی می باشد، اما دیپلماسی دفاعی دریا محور هم از دهه ۱۹۹۰ وارد ادبیات دیپلماسی گردیده که می تواند اثربخشی قابل توجهی در جهت توسعه سیاست خارجی کشور در حوزه های منطقه ای و بین المللی داشته باشد. از این رو است که دیپلماسی دفاعی دریا محور در سالهای اخیر مورد توجه فزاینده قرار گرفته است (Taylor, 2014).

پرواضح است که این مفهوم با استراتژی خاص قدرت های بزرگ تحت عنوان دیپلماسی قایق توپ دار (Gun Boat Diplomacy) که در سیاست خارجی جمهوری اسلامی جایگاهی ندارد، متمایز می باشد. بنابراین استفاده از دیپلماسی دفاعی دریا محور و عمومی که هر دو با بهره گیری از ظرفیت های نیروی دریایی راهبردی قابلیت تحقق خواهد داشت، در حفاظت از منافع ملی و کارآمد نمودن سیاست خارجی و امنیت کشور دارای نقش قابل ملاحظه ای خواهد بود.

دیپلماسی دفاعی دریا محور همچنین از آن به عنوان دیپلماسی نظامی یاد می شود استفاده غیرنظامی از نیروهای مسلح در فعالیت هایی از قبیل مبادله افسران، بازدید از ناوها جنگی و لجستیکی و ارتباط نیروهای مسلح در زمینه های مختلف می باشد. این نوع از دیپلماسی که در برخی موارد حتی فراتر از دیپلماسی خارجی (Foreign Diplomacy) کشور (دیپلماسی سیاسی) عمل می نماید می توان در توسعه دیپلماسی عمومی و سیاسی کشور از آن استفاده نمود (Winger, 2014).

دیپلماسی دفاعی دریا محور به معنی اشاره به پیگیری اهداف سیاست خارجی از طریق بهره گیری صلح آمیز از منابع و توانایی های دفاعی دریا محور و نظامی می باشد. همچنین دیپلماسی دفاعی دریا محور استفاده صلح آمیز از نهادهای دفاعی دریا محور یک کشور جهت همکاری با نهادهای دفاعی و دولتی کشور دیگر در جهت رسیدن به نتیجه دلخواه دو کشور می باشد (Winger, 2014). در تبیین شبکه دیپلماسی کشور می توان گفت دیپلماسی دفاعی دریا محور اهداف سیاست گذاری خارجی و خط مشی کشور را با بخش دفاعی پیوند می دهد (Cheyre, 2013).

از این رو در این مقاله نقش نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور مورد واکاوی قرار می گیرد و سوالات اصلی که در این مقاله به آن پاسخ خواهیم داد این است که نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور چه نقش را برعهده دارد؟ نیروی دریایی راهبردی ا.ج.ا چگونه می تواند از توان و استعداد خود در زمینه ارتباط با کشورهای جهان در پیشبرد سیاست های خارجی و امنیتی ملی جمهوری اسلامی ایران مؤثر واقع گردد. در این راستا در این مقاله موارد ذکر شده در زیر مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

همانگونه که عنوان گردید، تاریخچه دیپلماسی نظامی نوین به فروپاشی کشورهای بلوک شوروی در اروپای شرقی و پایان جنگ سرد در سال ۱۹۹۱ بازمی‌گردد. کشورهای اروپای غربی در با چالشهای منحصر به فردی در برابر کشورهای اروپای شرقی مواجه شدند. دولت‌های اروپای غربی بیم آن داشتند که نظامیان باقی‌مانده از شوروی سابق که با روش‌هایی نظیر ترور، تهدید و ارباب و به قدرت رساندن احزاب کمونیسم با هر روش ممکن، به‌مانند دوره جنگ سرد نقشی اساسی ایفا نمایند نموده بودند، بنابراین این از دیدگاه کشورهای غربی این نیروها نظامی مهم‌ترین مانع در استقرار دموکراسی در کشورهای اروپای شرقی به شمار می‌آمدند. از این رو این کشورها از طریق نظامیان خود و از طریق دیپلماسی دفاعی و یا نظامی توانستند با آنان ارتباط برقرار نماید و موفق شدند نظر این کشورها را به‌سوی خود جلب نمایند که نتیجه آن پیوستن لهستان، بلغارستان، چک، استونی، مجارستان، لیتوانی، کرواسی، رومانی به اتحادیه اروپا و جدایی آنان از بلوک شرق بود.

در مطالعه موردی دیگری راجع به کشور انگلستان، این کشور از سال ۱۹۹۸ اولین سند دیپلماسی دفاعی خود را به منظور پیگیری اهداف و منافع ملی تدوین نمود، تغییرات گسترده‌ای در محیط بین‌المللی صورت گرفته است و شاهد ظهور تهدیدها و فرصت‌های جدیدی بوده‌ایم. در دهه ۹۰ میلادی، دیپلماسی دفاعی انگلستان معطوف به اروپای شرقی و منطقه قفقاز و در حوزه همکاری‌های دفاعی و نظامی، همزمان بازسازی ارتش و عضویت آنها در ناتو بود (Ministry of defense, 1998) همزمان با حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر در سال ۲۰۰۱ و ظهور پدیده تروریسم، وزارت دفاع با گسترش حوزه مأموریتی دیپلماسی دفاعی در مبارزه با تروریسم بود (Ministry of defense, 2001).

مبحث دوم: دیپلماسی، دیپلماسی دفاعی دریا محور و دریایی در مفهوم سنتی و مدرن آن

قبل از ورود به موضوع ابتدا ضروری است مفهوم دیپلماسی دفاعی دریا محور تبیین گردد. براساس تعاریف مورد وثوق عنوان شده به وسیله Zarif و Sajjadpour (2012) دیپلماسی عبارت است از: هنر ایجاد ارتباط میان کشورها یا شیوه‌های مسالمت آمیز و یا شیوه‌های مسالمت آمیز، نظیر گفتگو و مذاکره برای دستیابی به اهداف مورد نظر

دیپلماسی دفاعی دریا محور ذکر شده در Sajjadi (2012)، استفاده نرم از نیروی دریایی از طریق مشارکت در فعالیت‌هایی مانند تبادل دانشجویان با محوریت دانشگاه‌های دریایی، بازدید ناوهای و زیردریای‌ها از کشورهای حاشیه اقیانوس‌ها و دریاها، ارتباطات شناورها در دریا در جهت هماهنگی و در مبارزه با دزدی و تروریسم دریایی و همینطور تحویل دزدان دریایی به با استناد به موافقت‌نامه انتقال دزد دریایی به دولت منطقه‌ای جهت اعمال عدالت کیفری نسبت به وی از طریق اعمال اصل صلاحیت جهانی

مبحث اول: تاریخچه دیپلماسی نظامی
مبحث دوم: دیپلماسی دفاعی دریا محور و دریایی در مفهوم سنتی و مدرن آن
مبحث سوم: استقرای دیپلماسی کارآمد در قرن ۲۱.
مبحث چهارم: اهداف دیپلماسی دفاعی دریا محور:
بند اول: مهندسی محیط امنیتی.
بند دوم: کسب منافع اقتصادی.
بند سوم: دستیابی به تجهیزات دفاعی دریا محور دریایی مورد نیاز.
بند چهارم: ثبات‌سازی
بند پنجم: کنترل تسلیحات
مبحث پنجم: تاثیر نیروی دریایی راهبردی بر تحول در روابط بین‌الملل و ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور و عمومی.
مبحث ششم: رابطه بین دیپلماسی دریایی، نیروی دریایی راهبردی و ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور کشور
مبحث هفتم: ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور با اتخاذ رویکرد دیپلماسی دریایی .

مبحث هشتم: مروری اجمالی بر نقش دیپلماسی دریایی و دفاعی دریا محور نیروی دریایی راهبردی در جلوگیری از آلودگی آبهای مناطق دریایی و دریای آزاد.

مبحث اول: تاریخچه دیپلماسی دفاعی دریا محور

در صورتی که از استراتژی‌های خاص سون تزو در حوزه دفاعی که در حدود دو هزار و پانصد سال پیش به نگارش درآمده گذر نماییم، از لحاظ تاریخی نیروهای مسلح به دنبال این بودند که زور تنها وسیله برای تحقق اهداف هر کشور در روابط بین‌الملل (Force) می‌باشد حال آنکه اهداف کشورهای مشارکت‌کننده در دیپلماسی دفاعی در پی این می‌باشند که با هم همکاری نمایند تا محیطی را خلق نمایند که موجب گسترش فضایی مملو از صلح و اعتماد گردد (Muthanna, 2011) از این رو این رویکرد زور محور بعد از جنگ سرد (Cold War) دچار تغییر گردید و دیپلماسی دفاعی به عنوان موضوعی جدا از همکاری نظامی از قبیل ائتلاف‌های (Military Alliances) و اتحادهای (Coalitions) نظامی مابین کشورها و تشکیل نیروهای چند ملیتی که نمونه‌های از همکاری‌های سنتی در نیروهای مسلح کشورها بوده، مورد مطالعه قرار گرفت است. افزایش تهدیدات و تغییرات فزاینده نظم جهانی باعث گردید که در دیپلماسی دفاعی دریا محور سوا از جنگ و عملیات‌های نظامی مورد توجه و در اولویت قرار گیرد. اما در بررسی دیپلماسی دفاعی دریا محور دو بعد آن باید مورد توجه قرار گیرد: اول اینکه دیپلماسی دفاعی به خصوص هنوز در اوایل رشد و نمو خود می‌باشد ثانیاً اینکه دیپلماسی نظامی یا دفاعی دریا محور یک نظم جداگانه نمی‌باشد؛ بلکه در امتداد دیپلماسی سنتی می‌باشد که منجر به توسعه آن می‌گردد (Bhatia, 2016).

دولت ثالث (Salehi, 2020)، امداد و نجات در دریا ها و اقیانوس ها نهادینه می گردد. به طور کلی دیپلماسی دفاعی دریا محور فرایندی است که منجر به افزایش همکاری های دریایی بین نهادهای دریاهای کشورهای ساحلی می گردد به عنوان نمونه وقتی که وقوع دزد دریایی در مناطق خارج از صلاحیت یک دولت مانند دریای آزاد است تامین امنیت دریا ها بر عهده دولت ساحلی است و سایر دولت ها نیز حداکثر ملزم به همکاری با دولت ساحلی در صورت نیاز و تقاضای این دولت هستند. موافقتنامه انتقال دزدان دریایی دستگیر شده از سوی سایر دولت ها به دولت ها به دولت ساحلی برای محاکمه و مجازات از این همکاری مقرر در ماده ۱۰۰ کنوانسیون حقوق دریاهای است. به این ترتیب که دولت های دارای نیروی دریایی ناوهای نظامی مستقر در دریای آزاد به دستگیری و انتقال دزدان دریایی به قلمرو سرزمین نزدیکترین دولت ساحلی به دریاهای آزاد و محل دستگیری دزدان دریایی می پردازند (Salehi, 2020) در حقیقت این خود یک گونه از دیپلماسی دریایی مبتنی بر حقوق دریاهای که با محور نیروی دریایی صورت می گیرد. دیدگاهی دیگر دیپلماسی دفاعی دریا محور استفاده مسالمت آمیز از نیروی دریایی و نهادهای دفاعی و دولتی یک کشور برای همکاری با نیروی دریایی و نهادهای دفاعی و دولتی کشور دیگر به منظور دستیابی به یک نتیجه مطلوب است.

در دنیای کنونی تأمین اهداف ملی در حوزه دفاعی متفاوت از مفهوم کلاسیک آن می باشد به طوری که در دوران معاصر و با تعبیر ساختار نظام بین المللی مفهوم امنیت با ظهور مفهوم و نظریه جدیدی به نام دیپلماسی دفاعی یا دیپلماسی نظامی (Defense (diplomacy, also known as military diplomacy) (دیپلماسی دفاعی دریا محور به عنوان دیپلماسی نظامی نیز شناخته شده می باشد در تعریف دیپلماسی دفاعی دریا محور می توان گفت استفاده غیر خشونت آمیز از نیروهای نظامی از طریق فعالیتهایی مانند مبادلات و دید و بازدید از ناو یک کشور برای ارتقای دیپلماسی کشور دیپلماسی دفاعی دریا محور تلقی می گردد (Winger, 2014). دچار تحول گردیده است. از این رو ضرورت مدیریت امنیت در سطوح بین المللی و تأمین آن بر پایه منابع و منافع ملی که کاربرد دیپلماسی در حوزه دفاع معنا و مفهوم یافته و به تکوین مفهوم دیپلماسی دفاعی دریا محور انجامیده است (Farshchi, 2012). به تعبیری دیگر سیاست امنیت ملی دارای دو بعد داخلی و خارجی است. در کنار کلیت سیاست خارجی، سیاست دفاعی نیز در دو حوزه سیاست داخلی و خارجی دخیل بوده و در نهایت دیپلماسی دفاعی دریا محور می تواند موجب ارتقای دیپلماسی سیاسی نیز گردد. هرچند در سیاست خارجی کلاسیک، دیپلماسی مرکز ثقل بوده اما غالباً کاربرد قدرت نظامی و یا قدرت سخت از وزن بسیار بیشتری برخوردار بوده است. در دنیای پیچیده امروزی تعامل بین این دو مقوله نیازمند همگرایی و تعامل

با پایان جنگ سرد و کاهش نظامی گری در عرصه سیاست بین المللی، زمینه همکاری های مختلف میان کشورها در حوزه های دفاعی فراهم شد. در این راستا کشورها مأموریت جدیدی را برای نیروهای دفاعی خود تعریف کردند. در حقیقت این اعتقاد به وجود آمد که نیروهای نظامی نه تنها در زمان جنگ بلکه در زمان صلح نیز می توانند در قالب دیپلماسی دفاعی به تأمین منافع و اهداف ملی یک کشور کمک نمایند. به عبارت دیگر مأموریت نیروهای نظامی و دفاعی دریا محور از محدودیت های گذشته خارج شد و در نتیجه باید در زمان صلح نیز به تأمین اهداف و منافع ملی کشورشان اندیشیده و به آن عمل نمایند. با این مفهوم جدید و با توجه به شرایط متحول عصر حاضر که تهدیدهای دوران جنگ سرد در آن سپری گردیده است (Farshchi, 2012) همچنین ایجاد تحول در حوزه دیپلماسی و ورود ادبیات دیپلماسی دفاعی از دهه ۱۹۹۰، موجب گردید که دیپلماسی دفاعی مورد توجه سیاستمداران قرار بگیرد. در کانون دیپلماسی دفاعی، همکاری نظامی میان کشورها در راستای تحقق امنیت ملی آن ها قرار دارد.

می‌گیرد. در حقیقت دیپلماسی دفاعی دریا محور بخشی از قدرت ملی است که در کنار سیاست‌های خارجی حاکمیت منابع اعمال قدرت نرم در مناطق دریایی و آبهای آزاد و بنادر کشور‌های دریایی، برای بالا بردن ظرفیت اقدام یک کشور در روابط خارجی (دو و چند جانبه) را تشکیل می‌دهد. از این رو دیپلماسی دفاعی دریا محور نه تنها به کاربرد سیاست دفاعی در عرصه دیپلماسی است بلکه متضمن سهیم شدن دیپلماسی در حوزه سیاست دفاعی دریا محور است (Alamdari, 2010). همان گونه که عنوان گردید، در پیشبرد دیپلماسی دفاعی دریا محور، دولت‌ها می‌کوشند تا از امتیازات و توانایی‌های خود در حوزه نظامی برای وابسته نمودن دیگر کشورها به خود، افزایش امنیت متقابل، جلب اعتماد، جلوگیری از بروز منازعه، حل و فصل منازعه‌ها و اختلافات، ایجاد چهارچوب امنیتی منطقه‌ای، مبادلات دفاعی دریا محور و انتقال هدف‌های سیاست دفاعی دریا محور خود به بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی بهره‌برداری نمایند.

بدیهی است که تحقق این امر مستلزم داشتن قابلیت‌های قابل عرضه نظامی در سطح بین‌المللی است. به عبارت دیگر قدرت نظامی یک کشور به عنوان بخشی از قدرت ملی، مکمل و عامل موفقیت دیپلماسی دفاعی دریا محور آن کشور می‌باشد. که البته برای کارآمد و اثربخش بودن دیپلماسی دفاعی دریا محور، علاوه بر قدرت نظامی نیازمند سطحی از قدرت در ابعاد اقتصادی و سیاسی می‌باشد که بتواند کارآمدی و اثر بخشی دیپلماسی دفاعی را ارتقا دهد. تبیین این موضوع با این توضیح که توسعه فناوری‌های نظامی در عصر حاضر به جهت حضور مؤثر در عرصه‌های فراملی به منظور حفظ منافع ملی بوده که استراتژی دوره حاضر چین در بعد نظامی مؤید این مطلب می‌باشد.

در نهایت اینکه در بیان مفهوم «دیپلماسی دفاعی دریا محور» می‌توان عنوان نمود که "انجام مذاکرات و ایجاد روابط بین نیروهای دریایی، توسط دیپلمات‌های نظامی، که هدف از آن تاثیرگذاری بر محیطی است که نیروی دریایی در آن فعالیت می‌کند (Minaei and Asghari, 2013). البته در تعریفی دیگر دیپلماسی دفاعی دریا محور عبارت است از: فعالیت‌هایی مانند: انجام گفتگوهای امنیتی و راهبردی، واردات و صادرات تسلیحات و تجهیزات نظامی و دریایی، دفاعی و نظایر آن از سوی ارتش‌های کشورها (Shea, 2005). از این رو سیاست امنیت ملی و سیاست گذاری در این حوزه نیازمند این می‌باشد که دیپلماسی کشور در حوزه سیاست خارجی و سیاست دفاعی مکمل یکدیگر باشند. در حقیقت همخوانی سیاست امنیت ملی زمانی منتج به ارتقای سیاست خارجی و دفاعی می‌گردد که دیپلماسی سیاسی و دیپلماسی دفاعی و دریا محور با هم یک هدف که همانا ارتقای امنیت و تأمین منافع کشور در سطح ملی و بین‌المللی است را نهادینه نماید (شکل ۱).

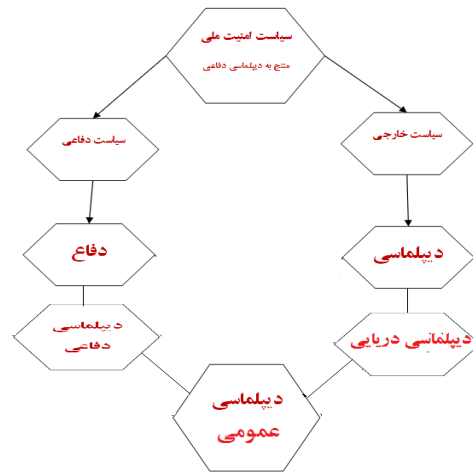
حاضر با مفهوم وابستگی متقابل پیچیده و پیوستگی سیاست خارجی (Rosenau, 1971) مواجه می‌باشیم که در هم تنیدگی متغیرهای مؤثر در حفظ و پیشبرد منافع ملی را تبیین می‌نماید. بدیهی است دستیابی به اهداف ترسیم شده کشور در سایه استفاده از انواع دیپلماسی از جمله دفاعی، ورزشی، علمی و... امکان پذیر خواهد بود.

بنابراین شکل‌گیری و ارائه نظریه و مفهوم دیپلماسی دفاعی خط بطلانی است بر نظریه سنتی تفکیک دیپلماسی و دفاع که بر مبنای آن «دیپلماسی اولین خط دفاع و دفاع آخرین خط دیپلماسی» است. این تغییر در نظریه پردازی با توجه به نتایج هولناک ناشی از جنگ‌های جهانی اول و دوم و تغییرات محسوس و ساختاری نظام بین‌الملل، درک چرایی تبیین این مفهوم را برای ما تسهیل نموده است. دنباله‌روی از سیاست صرفاً تهاجمی یا تدافعی عملاً استراتژی دیپلماسی دفاعی را تضعیف نموده و تردیدها را نسبت به تعهدات مربوط به سیاست خارجی و دیپلماسی پیش‌گفته در بین کشورهای هدف دوچندان خواهد نمود. همچنین منافع ملی کشورها در حال حاضر راهی جز توسل به روش‌های مدیریت بحران از طریق پیشگیری از شکل‌گیری و گسترش آن باقی نگذاشته بنابراین استفاده از کلیه ظرفیت‌های موجود از جمله دیپلماسی دفاعی اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.

عدم همسویی سیاست خارجی و دفاعی و بحران حاصل از آن به خوبی در بحران آرژانتین (فالکلند/مالویناس) قابل مشاهده است به گونه‌ای که در سراسر مدت بحران تصمیم‌گیرندگان آرژانتینی از بیماری‌های حاصل از فشار روانی بسیار بالا رنج می‌بردند. این امر با پراکندگی مراکز تصمیم‌گیری - بویس آیرس (حکومت نظامی)، دریادار ریوا داویا (فرماندهی نظامی)، پورت استانلی (عملیات منطقه) و عدم اقتدار رهبری تشدید شد به گونه‌ای که نتیجه حاصله یک فاجعه سیاست خارجی بود (Bercher, 2003).

امروزه امنیت دارای گستره معنایی و محتوایی وسیعی است. بنابراین دفاع هم به همان میزان دامنه‌دار است و محدود به جنگ و اقدامات جنگی نمی‌باشد. دفاع در ادبیات امنیتی و راهبردی معاصر، تأمین امنیت از همه مجاری بازدارندگی نرم را به بازدارندگی و واکنش سخت افزوده است. بنابراین مسئولیت نیروهای مسلح فقط اندیشیدن به جنگ نیست بلکه تفکر دفاعی با محوریت دیپلماسی دفاعی و دریایی در خدمت نیل به سیاست کلان در جهت توسعه و آبادانی بوده و راهگشای پیشرفت و تعالی جامعه است.

در این راستا دیپلماسی دفاعی دریا محور ناظر بر بهره‌گیری از ظرفیت دیپلماسی، گفتگو و تعامل و همه ابزارهای غیر قهری، برای پیشبرد هدف‌ها و کارکردهای ویژه دفاعی در محیط‌های دریایی است که در آن بهره‌گیری از ابزارهای غیرنظامی برای کسب بالاترین هدف‌ها دفاعی و در نهایت هدف‌های ملی مدنظر قرار

شکل ۱- رابطه مابین سیاست امنیت ملی منتج به دیپلماسی دفاعی دریا محور، سیاست خارجی و سیاست دفاعی دریا محور کشور (منبع: نتایج تحقیق)

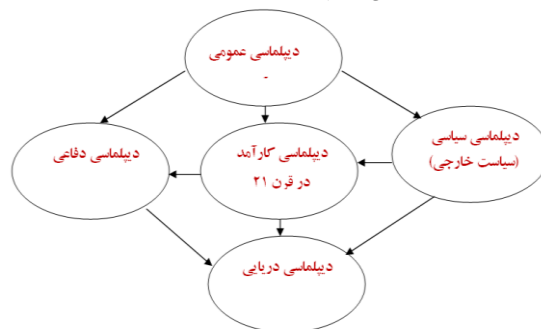
Fig. 1- Relationship between national security policy resulting from sea-based defense diplomacy, foreign policy and sea-based defense policy of the country (Source: Research Results)

تعامل داشته باشند و به عبارتی دیگر بتواند خود را به روز نماید. در بحث ارتقای و استقرا دیپلماسی کارآمد و اثر بخش در قرن بیست و یکم می توان عنوان نمود که جمهوری اسلامی ایران باید همانند دیگر کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، نظام دیپلماسی خود را با بهره گیری از ظرفیتهای بالقوه و بالفعل خود ارتقا دهد. شایان ذکر است ارتقای دیپلماسی زمانی از کارآمدی برخوردار است که کشور بتواند از ظرفیت دیپلماسی سیاسی، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی دفاعی و در نهایت دیپلماسی دریایی نهایت استفاده را ببرد. البته نهادینه نمودن و ارتقای دیپلماسی در قرن بیست و یکم نیازمند تعامل اساسی بخش های مختلف در حوزه های دیپلماسی سیاسی، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی دفاعی و دیپلماسی دریایی می باشد. از این رو ضروری است که در جهت ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور باید از اقدامات خودسرانه خوداری نمود چرا که ضروری است دیپلماسی دفاعی دریا محور مکمل دیپلماسی سیاسی باشد تا از دوگانگی یا چندگانگی زدوده گردد. شکل ۲ نشان دهند عناصر و مؤلفه های یک دیپلماسی کارآمد در قرن ۲۱ می باشد.

در باب دیپلماسی دریایی نیز می توان عنوان نمود که این شیوه از دیپلماسی که توسط ناگروه های نیروی دریایی راهبردی در دریای آزاد و هنگام پهلو گرفتن ناوها در کشورهای دریایی و همینطور اعزام هیئتهای عالی رتبه نیروی دریایی به گردهمایی های نیروی دریایی در سطح بین المللی صورت می پذیرد نیز از اهمیت اساسی، در مراودات دریایی برخوردار است. نیروی دریایی راهبردی درمقایسه با بخش های مختلف نیروهای مسلح، از پتانسیل بالقوه ای جهت توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور برخوردار می باشد که در بخش های بعدی مقاله مورد واکاوی بیشتر قرار می گیرد.

مبحث سوم: استقرا دیپلماسی کارآمد در قرن بیست و یکم

همان گونه که عنوان گردید از دهه ۱۹۹۰ میلادی با ورود دیپلماسی دفاعی نظام دیپلماسی دچار تحول گردید. در حقیقت می توان عنوان نمود که یک نظام دیپلماسی وقتی نهادینه شده و از کارآمدی برخوردار می گردید که مؤلفه های تشکیل دهنده آن باهم

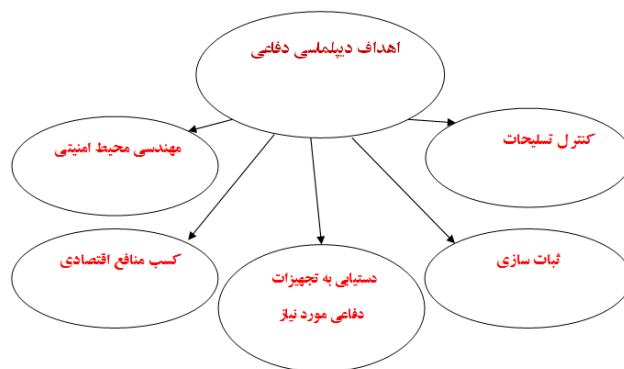
شکل ۲ - مؤلفه های دیپلماسی کارآمد در قرن بیست و یکم با محوریت دیپلماسی دفاعی دریا محور (منبع نتایج تحقیق)

Fig. 2- Components of effective diplomacy in the twenty-first century with a focus on sea-based defense diplomacy (source of research results)

برآیندهای بسیار مهم این فرایند، زایش واکاوی است. اعتماد، رکن لازم یک محیط امنیتی مطلوب است. اعتماد، تنش‌زدایی را جایگزین تنش‌زایی، تعامل و همکاری را جایگزین رقابت می‌نماید. در چنین محیطی نیاز به بسترسازی، بالندگی، توسعه و امنیت جمعی خواهد بود. البته شفاف‌سازی و درک متقابل، پیوند ناگسستنی با اعتمادآفرینی دارد.

بند دوم- کسب منافع اقتصادی

واقعیت آن است که یکی از دلایل گرایش برخی کشورها به دیپلماسی دفاعی و دریایی، فروش محصولات صنایع دفاعی و دریایی آن‌ها می‌باشد. دو معیار اصلی در تحقق این کارکرد قیمت پایین و رقابتی و نیز برخورداری از فناوری سطح بالا می‌باشد. در حقیقت فروش محصولات دفاعی دریا محور در کنار درآمدهای مالی، دارای مزایای مالی مانند فرصت‌های موجود در آموزش نیروهای طرف مقابل و وابستگی تسلیحاتی نیز می‌باشد

شکل ۳. اهداف دیپلماسی دفاعی (منبع نتایج تحقیق)

Fig 3. Defense diplomacy goals (source of research results)

ظرفیت است که حتی اگر منازعه‌ای در دریا رخ دهد، بتواند از راه برقراری ارتباط با طرف‌های درگیر، شرایط را برای پایان بخشیدن به درگیری فراهم نماید. دیپلماسی دفاعی ابزاری برای تقویت ظرفیت‌های حمایت از صلح دولت‌های شریک است. البته این در هم تنیدگی سرنوشت کشورها با آنچه به مدلهای اول و دوم اتحاد سه جانبه بیسمارک شناخته می‌شود و ممکن است کشورها را مانند گذشته به واسطه تعهدات پذیرفته شده در اتحاد درگیر جنگ نماید کاملاً متفاوت بوده و دارای ساختاری چندوجهی می‌باشد.

بند پنجم- کنترل تسلیحات

یکی از اصلی‌ترین هدف‌های دیپلماسی دفاعی می‌تواند نقش‌آفرینی آن در کنترل تسلیحات باشد. توضیح آنکه در پاره‌ای اوقات برخی دولت‌ها به دلایلی از جمله ثبات هژمونیک، احساس نگرانی و ترس و ... تلاش فراوانی برای دستیابی به تسلیحات نوین و یا حتی سلاح‌های غیرمتعارف انجام می‌دهند که عملکرد

مبحث چهارم: اهداف دیپلماسی دفاعی دریا محور

به‌طور کلی اهداف، فلسفه وجودی و دلیل توجیهی سیاست‌ها و اقدامات هستند. بنابراین اهداف در هر حوزه‌ای به ویژه دیپلماسی دفاعی دریا محور دارای جایگاه ارزنده‌ای می‌باشند (Minaei et al., 2014).

بر پایه آنچه بیان شد می‌توان اهداف دیپلماسی دفاعی دریا محور دارای جایگاه ارزنده‌ای می‌باشد. به همین منظور برخی از اهداف دیپلماسی دفاعی دریا محور را مورد بررسی قرار می‌دهیم (شکل ۳).

بند اول- مهندسی محیط امنیتی دریایی

برقراری روابط و تعاملات مناسب دفاعی دریا محور میان سازمان‌های دفاعی دریا محور کشورها نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود محیط امنیتی کشورها دارد. بسط و تعمیم این روابط می‌تواند تغییرات جدی در محیط پیرامونی ایجاد می‌نماید. یکی از

بند سوم- دستیابی به تجهیزات دفاعی دریا محور

موردنیاز

یکی از اهداف مهم دیپلماسی دفاعی دریا محور، فراهم شدن زمینه تأمین فناوری، تجهیزات دفاعی دریایی است. رسیدن به این هدف، سطح بازدارندگی را افزایش خواهد داد. وابستگی‌های متقابل، بستر مناسبی را برای دستیابی مستقیم یا باواسطه به تجهیزات دفاعی دریا محور فراهم می‌نماید.

بند چهارم- ثبات سازی

ثبات سازی شامل جلوگیری از بروز مناقشات و حل‌وفصل آن‌ها می‌باشد. یک دیپلماسی دفاعی دریایی فعال می‌تواند بسترساز همکاری، و همکاری موجد هماهنگی، و هماهنگی نیز باعث درهم تنیدگی و گره خوردگی سرنوشت کشورها خواهد شود. طبیعی است در چنین شرایطی ضریب احتمال وقوع مناقشه‌ها به حداقل کاهش خواهد یافت. افزون بر این، دیپلماسی دفاعی دریا محور دارای این

قاهره نیروی نظامی) و قدرت نرم (دیپلماسی دفاعی) (Soft and Hard Power) در جهت حفاظت از منافع کشور بهره‌برداری نماید (Cheyre, 2013). که در نهایت با ادامه دیپلماسی دفاعی با محوریت نیروی دریایی راهبردی می‌توان موجب توسعه دیپلماسی سیاسی و رسمی کشور در سطوح کشورهای که از سواحل دریایی برخوردار می‌باشند را فراهم نمود.

در فضای پیچیده امنیت جهان امروزی دیپلماسی دفاعی دریا محور نیروی دریایی از ابعاد بسیار جدید و سودمندی در جهت توسعه، کارآمدی و اثربخشی دیپلماسی سنتی برخوردار است (Leahy, 2014).

همان گونه که عنوان گردید، نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران، نقش بسیار ارزنده‌ای در برقراری دیپلماسی دفاعی دریا محور و حتی ارتقای سطح دیپلماسی عمومی دارد. از این منظر در بین سایر نیروهای مسلح از وضعیت منحصربه‌فردی برخوردار می‌باشد چراکه به‌طورمعمول حوزه مأموریت دیگر نیروها عمدتاً در محدوده مرزهای داخلی می‌باشد و برخورد یگان‌های عملیاتی این نیروها محدود به همسایگان و بسیار محدود و تحت شرایط خاص مناطق مرزی است.

اما نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران با توجه به ارتباطات بین‌المللی که از آن برخوردار است از وضعیت متمایزی در این راستا برخوردار است. امروزه با توجه به اعزام ناوگروه‌های مختلف به آب‌های بین‌المللی، به‌طور پیوسته شناورها و ناوهای این نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران با ناوهای کشورهای مختلفی که هزاران مایل از مرز کشور عزیزمان ایران فاصله دارد ممکن است بارها با یکدیگر ملاقات کرده و یا با استفاده از سامانه‌های ارتباطی از وضعیت یکدیگر اطلاع کسب کنند.

یکی از رویه‌های متداول مابین نیروهای دریایی کشورهای مختلف که در ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور کشورها نقش ارزنده‌ای دارد، بازدیدهای متقابل شناورهای نظامی از بنادر کشورهای مختلف است و معمولاً به‌صورت مرتب ناوهای های جنگی و یا حتی زیردریایی‌های نیروهای دریایی مختلف دنیا برای بازدید به بنادر سایر کشورها وارد شده و سپس نیروی دریایی کشور میزبان نیز در مقابل ناوهای را برای بازدید به بنادر آن کشور ارسال می‌کند. این ارتباطات بین‌المللی یکی از قدیمی‌ترین رسوم بین نیروهای دریایی جهان بوده و سال‌های سال است که در اکثر نقاط جهان به اجرا درمی‌آید.

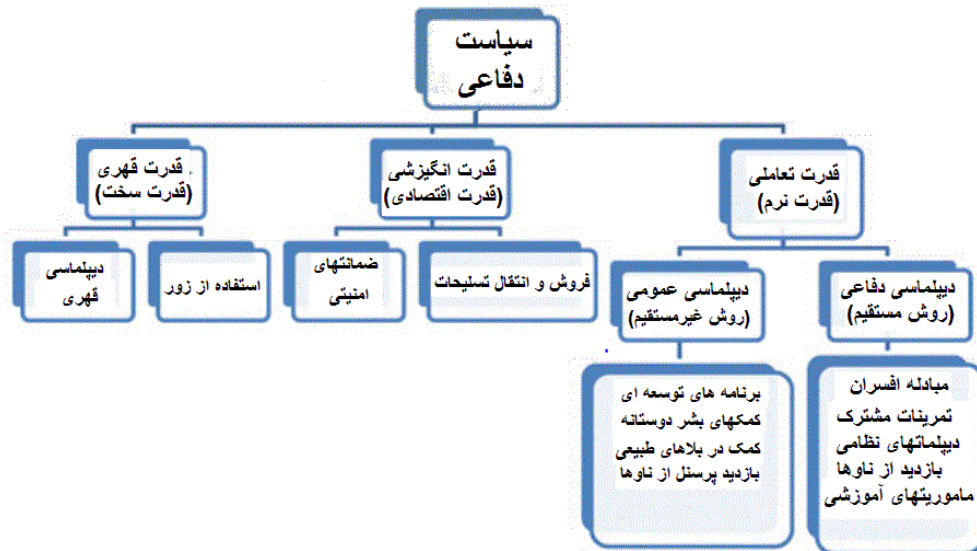
ایالات متحده آمریکا و شوروی سابق از زمان پایان جنگ جهانی اول تا پایان جنگ سرد از مصادیق عینی آن می‌باشند، واکنش سایر بازیگران را نیز به دنبال خواهد داشت که در نهایت، منجر به بروز معمای امنیت و تشدید بی‌ثباتی و رقابت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی می‌شود. سازوکارهای دیپلماسی دفاعی شفاف‌سازی، تبادل صحیح و به موقع اطلاعات، اعتمادآفرینی و ... می‌تواند راهکاری برای گریز از گرفتار شدن در چنین معضلی باشد. از سوی دیگر می‌توان با استفاده از امکانات و پتانسیل‌های موجود مانع از تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی شد. این موضوع به‌اندازه‌ای حائز اهمیت می‌باشد که علی‌رغم تاکید ویژه ایران به صلح‌آمیز بودن فعالیت هسته‌ای خود با استناد ویژه به فتوای مقام معظم رهبری و پذیرش تعهدات جدید بین‌المللی در برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)، هنری کسینجر شروع رقابت‌های تسلیحات هسته‌ای را در منطقه به‌منظور حفظ موازنه قوا در مقابل ایران دور از انتظار ندانسته است.

از سوی دیگر، هدف غایی و نهایی نیروهای مسلح در چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، بازدارندگی است. کاربرد ویژه اصلی دیپلماسی دفاعی را می‌توان در تحقق و پیاده نمودن راهبرد بازدارندگی و کاربرد آن در تعامل واحد سیاسی با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل دانست. بر این اساس، راهبرد بازدارندگی، به‌عنوان مهم‌ترین اصل در تعیین حیطه عملکرد دیپلماسی دفاعی دریا محور و راهبرد دریا محور با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هرگونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و هدف‌های خود را کسب نماید و به بهترین وجه، قدرت را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند (Minaei et al., 2014).

مبحث پنجم: تاثیر نیروی دریایی راهبردی بر تحول در روابط بین‌الملل و ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور و عمومی

دیپلماسی دفاعی و دریایی به عنوان مکمل دیپلماسی سیاسی، به‌طور عمده از سوی سازمان دفاعی کشورها، مورد پیگیری واقع شده است. اقتصاد از جمله مؤلفه‌هایی است که نقشی تعیین‌کننده در دیپلماسی دفاعی در کشورها ایفا می‌کند؛ زیرا اصولاً اقتصاد قدرتمند می‌تواند پشتوانه مهمی برای خودنمایی کشورها در عرصه‌های نظامی، دفاعی و راهبردی باشد. در حقیقت دیپلماسی دفاعی، از سال ۱۹۹۰ موجب تحول در روابط بین‌الملل گردیده است به‌طوری‌که با ظهور دیپلماسی عمومی و دفاعی شاهد ارتقای دیپلماسی سیاسی کشورها بوده و توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور تحول جدیدی در روشهای سنتی دیپلماسی فراهم نموده است. همچنین در تحلیل شبکه دیپلماسی می‌توان عنوان نمود که دیپلماسی دفاعی در صورت مدیریت کارآمد و اثربخش، موجب پیوند اهداف سیاست خارجی با بخش دفاعی می‌گردد به‌طوری‌که باعث می‌گردد دیپلماسی کلان کشور از دو قدرت سخت (قدرت

شکل ۴- نقش نیروی دریایی در ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور و عمومی (منبع (Winger, 2014)).

Fig. 4- The Role of the Navy in Promoting Maritime and Public Defense Diplomacy

عملیات ویژه، دزدان دریایی را متواری نمودند (Tasnim News Agency, 2014). این مسئله با شیوع پدیده شوم «دزدی دریایی» در منطقه خلیج عدن، سواحل سومالی دریای سرخ که یکی از مهم‌ترین خطوط عبور و مرور کشتی‌های نفتکش و تجاری جمهوری اسلامی ایران همزمان شد و این تهدید بر علیه شریان اقتصادی کشور، نیروی دریایی ایران را وارد فاز جدیدی از عملیات نمود و باعث شد نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در مأموریت‌هایی با طی مسافت‌هایی بیش از ۶ هزار کیلومتر در منطقه شمال اقیانوس هند، خلیج عدن و دریای سرخ حاضر شده و تا به امروز بیش از ۲۰۰۰ کشتی ایرانی و خارجی را از حمله دزدان دریایی حفظ کند.

فرماندهی معظم کل قوا تأکید داشتند نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران باید به آب‌های بین‌المللی نفوذ پیدا کند. در واقع ضرورت حضور نیروی دریایی راهبردی در آب‌های آزاد تأکیدی بود که معظم له برای اقتدار جمهوری اسلامی ایران در حوزه دریاها داشتند. یکی از دلایل این اهمیت، وجود ژئوپلیتیک دریایی جمهوری اسلامی و به خاطر پتانسیل‌های ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران و دارا بودن سواحل طولانی بیش از ۵۷۰۰ کیلومتر در خلیج فارس، دریای عمان، دریاچه خزر و دروازه ورود به اقیانوس هند، می‌باشد و ضروری است که جمهوری اسلامی ایران ضریف‌های خود در بحث حضور در دریای آزاد را ارتقاء دهد تا اینکه بتواند خود را به استانداردهای بین‌المللی در سطح نیروی دریایی کشورهای پیشرفته جهان برساند. خصوصاً پس از حضور قدرتمندانه نیروی دریایی راهبردی در آب‌های آزاد، شمال اقیانوس هند و درگیری با دزدان و مبارزه با تروریسم دریایی و غلبه بر آن‌ها، اهمیت دیپلماسی دریایی با توجه به اقتدار نیروی دریایی راهبردی در آب‌های بین‌المللی این امر بیشتر نمود پیدا کرده است. این حضور

مبحث ششم: رابطه بین دیپلماسی دریایی نیروی دریایی راهبردی و ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا کشور

دیپلماسی دریایی واژه‌ای است که حاکی از تعاملات بین کشورها در عرصه دریا بوده و نیروهای دریایی کشورها بر این اساس با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا. تا سال ۱۳۸۷، نیرویی محدود به آب‌های منطقه‌ای بود و بیشتر در حوزه خلیج فارس، دریای عمان و دریاچه خزر دریانوردی می‌نمود؛ اما در تاریخ ۱۳۸۸/۷/۱۴ مقام معظم رهبری در دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نیروی دریایی را، یک نیروی راهبردی خطاب فرمودند و نیروی دریایی وارد عرصه جدیدی در حوزه دیپلماسی دفاعی دریا محور در سطح روابط بین‌المللی کشورمان با کشورهای دیگر در سطح بین‌المللی گردید؛ به طوری که توانست در مبارزه با تروریسم دریایی و دزدان دریایی و در نهایت نجات کشتی چینی از دست دزدان دریایی، کشور چین را به این سمت سوق دهد که بخشی از آموزش نیروی دریایی خود را به نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد دهد. در تاریخ ۲۶ شهریور ۱۳۹۳ ۵ فروند قایق دزدان دریایی، یک کشتی کانتینر چینی به نام "ژین لیان یان گانژ" را در محدوده خلیج عدن مورد حمله قرار داده و قصد ربودن آنرا داشتند که ناوگروه سی و یکم نیروی دریایی ارتش مانع از این اقدام دزدان شد. در عملیات دزدان دریایی ۵ فروند قایق دزدان دریایی که در هر قایق ۵ نفر مسلح با سلاح‌های سبک و نیمه سنگین مستقر بودند کشتی چینی را مورد هجوم قرار دادند که در لحظات اولیه و پس از درخواست اضطراری این کشتی کانتینر و با دریافت درخواست توسط ناوگروه جمهوری اسلامی ایران، بلافاصله ناوشکن جمهوری اسلامی ایران "بایندر" به محل اعزام و با بهره‌گیری از سلاح‌های سبک و تیم‌های

دیپلماسی نیروی دریایی نقش مهمی در فرصت سازی برای روابط خارجی ایفا می کند. پیوند فعالیت های دفاعی دریا محور و نظامی با فعالیت های دیپلماتیک می تواند یک ابزار به هم پیوسته و عظیم قدرت ملی را به نمایش بگذارد. بر همین اساس یکی از محورها و رویکردهای اصلی نیروی دریایی کشورمان، مبتنی بر تقویت و توسعه شکلی و ماهوی دیپلماسی دریایی است. لذا اجرای بهنگام این برنامه گامی مؤثر در تولید و افزایش اقتدار ملی به شمار می رود.

مبحث هشتم: مروری اجمالی بر نقش دیپلماسی دریایی و دفاعی نیروی دریایی راهبردی در جلوگیری از آلودگی آبهای مناطق دریایی و دریای آزاد

منابع آبی کشور مورد تهدید انواع آلودگی ها از قبیل پساب های صنعتی، کودها، سموم شیمیایی و فاضلاب های شهری قرار گرفته که تاثیرات ناخوشایند بر روی محیط زیست و اکوسیستم دارد (Abdolkhaniyan, 2018). همچنین این خطر آلودگی در وسعتی حتی بیشتر در آبهای مناطق دریایی کشور ساحلی که در برخی مناطق آن مانند آبهای داخلی و سرزمینی حق حاکمیت دارد و در برخی مناطق آن مانند آبهای منطقه مجاور، منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره دولت ساحلی صرفا از یک سری حقوق برخوردار می باشد، از امکانات و استعداد های نیروی دریایی می توان در جهت حفاظت از محیط زیست دریایی و توسعه پایدار این مناطق نهایت بهره برداری را نمود. که البته در برخی مناطق مانند آبهای منطقه مجاور، منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره به علت عدم حضور دیگر نهادهای حاکمیتی این نقش در حقیقت در خیلی از کشورهای دنیا به خاطر پیچیده بوده حضور در دریا، نقشی انحصاری برای نیروی دریایی کشور ساحلی می باشد. به علاوه در زودن وجه آلودگی میکروبی و مناطق آلوده در سواحل جنوبی خلیج فارس، دریای عمان و به خصوص در سواحل جنوبی دریای خزر که می تواند برای سلامت گردشگران مضر می باشد (Mohammadi Galangash, 2018). می توان از ظرفیت انسانی، امکاناتی، علمی و دیپلماسی نیروی دریایی در کم نمودن آلودگی های ساحل به دریا استفاده نمود استفاده نمود.

نتیجه گیری

همانگونه که عنوان گردید هدف دیپلماسی دفاعی دریا محور ایجاد شرایط سیاسی، ملی و بین المللی مطلوب برای حفظ و گسترش منافع ملی و حیات کشور در برابر کشورهای دیگر در فضای بسیار پیچیده بین المللی است. همچنین به نظر می رسد که فقدان وجود خشونت و استفاده از قوه قاهره و زور مهمترین خصوصیت دیپلماسی دفاعی دریا محور در جهت ارتقای اقتدار کشور در صحنه بین المللی است (The Absence of Violence is a Key Feature of Defense Diplomacy). به همین خاطر، نیروی دریایی در بین سایر نیروهای مسلح از این منظر دارای

مقتدرانه می تواند ظرفیت نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران را افزایش داده و با بر برقراری روابط مؤثر و مثبت در جهت ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور، با کشورهای برخوردار از دریا و موجب ارتقای چشمگیر دیپلماسی دفاعی نظام جمهوری اسلامی ایران گردد. همانگونه که عنوان گردید، دیپلماسی نوعی از قدرت هوشمند است که با مذاکرات و گفت و گو در عرصه روابط بین الملل ایجاد می شود.

اگر کشوری قادر باشد در منطقه خود از نیروی نظامی استفاده کند و از این طریق اهداف سیاسی خود را در خارج از مرزهای خود پیگیری کند، این کشور یک قدرت منطقه ای چه در حوزه قدرت سخت و چه در حوزه قدرت نرم محسوب می شود. جمهوری اسلامی ایران با استفاده از دیپلماسی دریایی چهره خود را به عنوان یک قدرت رو به رشد دریایی هم در حوزه قدرت سخت و هم در حوزه قدرت نرم، به منصفه ظهور رسانده است. نیروی دریایی راهبردی ج.ا. ایران با اعزام ناوگروه های خود به آب های آزاد و سفر به کشورهای حاشیه دریاهای آزاد و اقیانوس ها، از اثرگذاری بسیاری در توسعه و ارتقای سطح دیپلماسی دفاعی دریا محور برخوردار می باشد که دولت جمهوری اسلامی ایران می تواند از این استعداد بی همتا در جهت توسعه دیپلماسی رسمی خود حداکثر استفاده را بنماید.

مبحث نهم: ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور با اتخاذ رویکرد دیپلماسی دریایی

نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران با اتخاذ رویکرد دفاعی نقش ارزنده ای را در ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور کشور در سطوح ملی، منطقه ای و جهانی بازی می نماید. مهارت تهدیدات و پیشگیری از جنگ و جنگ افروزی در حوزه دریا از کار ویژه دیپلماسی دفاعی نیروی دریایی ارتش. ج.ا. ایران است (Shaygan and Ahengari, 2018).

پویایی دیپلماسی دفاعی دریا محور جمهوری اسلامی ایران از طریق حضور فعال نیروی دریایی ارتش ج.ا. ایران در آب های بین المللی و آزاد و گسترش و تعمیق تعاملات دوجانبه دریایی با کشورهای مهم ساحلی دریای عمان، اقیانوس هند و در آینده نزدیک اقیانوس اطلس از طریق برقراری روابط با نیروی دریایی این کشورها در جلوگیری از تهدیدات نظامی و غیره بسیار مؤثر است.

ارتقای دیپلماسی دفاعی دریا محور با محوریت نیروی دریایی راهبردی گامی مؤثر در تقویت سیاست و دیپلماسی کلان جمهوری اسلامی ایران در حوزه های سیاسی اقتصادی و نظامی می باشد. گستره این برنامه در نیروهای مسلح ج.ا. ایران از کشورهای همسایه تا شرق دور و از جنوب تا شمال آفریقا و آن سوی اقیانوس اطلس یعنی آمریکای لاتین را شامل می شود.

در بین کشورها می‌باشد. از سوی دیگر، هدف غایی و نهایی نیروهای مسلح در چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، بازدارندگی است. کاربرد ویژه اصلی دیپلماسی دفاعی دریا محور را می‌توان در تحقق و پیاده نمودن راهبرد بازدارندگی در حوزه سواحل کشور، در تعامل واحد سیاسی با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل دانست. بر این اساس، راهبرد بازدارندگی، به‌عنوان مهم‌تری اصل در تعیین حیطه عملکرد دیپلماسی دفاعی دریا محور و راهبرد نظامی و دفاعی دریا محور نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران مورد توجه است. دیپلماسی دفاعی دریا محور با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هرگونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و هدف‌های خود را کسب نماید و به بهترین وجه، قدرت را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند.

پیشنهادات

۱- با توجه به اهمیت موضوع پیشنهاد می‌گردد که انجمن علمی مطالعات دیپلماسی دریایی تاسیس گردد. که البته پیش از ده بار پی گیری نگارنده در وزارت علوم و تحقیقات فناوری به دلیل تفسیر مضیق مقررات و عدم درک واقعی از دیپلماسی دریایی با تاسیس این انجمن مخالف گردید.

۲- همکاری نیروی دریایی راهبردی و دانشگاه‌های علوم دریایی با وزارت امور خارجه جهت هماهنگی در استراتژی‌های دیپلماسی دریایی و دفاعی دریا محور .

۳- پیش‌بینی تیم افسر دیپلماتیک در ناوگروه‌های اعزامی نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در سفرهای دریایی که دارای قابلیت‌های زیر باشند:

(الف) عالم به اصول سیاست بین‌الملل باشند.

(ب) سخن‌رفتار و واکنش‌های آنان منطبق با اصول دیپلماسی مدرن دفاعی و سیاسی باشد.

(ج) به زبان انگلیسی تسلط کامل داشته باشد.

شرایط ویژه‌ای است. نیروی دریایی راهبردی ارتش به‌عنوان تنها بخشی از نیروهای مسلح قلمداد می‌گردد که توان حضور در آب‌های بین‌المللی دور دست بر اساس حقوق بین‌الملل دریاها را دارد. بر اساس رویه‌های موجود ناوهای کشورهایی که از یکدیگر هزاران کیلومتر فاصله دارند ممکن است بارها با یکدیگر ملاقات کرده و با استفاده از سامانه‌های ارتباطی از وضعیت یکدیگر اطلاع کسب کنند. یکی از رسوم جالب و اثر گذار بین نیروهای دریایی، بازدیدهای متقابل ناوها از بنادر کشورهای مختلف است و معمولاً به‌صورت مداوم ناوهای جنگی و لجستیکی و یا حتی زیردریایی‌های نیروهای دریایی مختلف دنیا برای بازدید به بنادر سایر کشورها وارد شده و سپس نیروی دریایی کشور میزبان نیز در مقابل ناوهای را برای بازدید به بنادر آن کشور ارسال می‌کند. این روند یکی از قدیمی‌ترین رسوم ارزشمند بین نیروهای دریایی جهان بوده و سالهای سال است که در اکثر نقاط جهان به اجرا درمی‌آید که می‌تواند در توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور در و عمومی کشور اثر گذار باشد.

با توجه به حضور مستمر نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های آزاد از قبیل منطقه شمال اقیانوس هند، خلیج عدن و دریای سرخ حاضر و اقیانوس اطلس و تا به امروز بیش از ۴۰۰۰ کشتی ایرانی و خارجی را از حمله دزدان دریایی حفظ نماید که چنین پیشینه‌ای در سطح بین‌المللی ارزنده‌ترین سرمایه اجتماعی، جهت توسعه دیپلماسی دفاعی دریا محور قلمداد می‌گردد. تا سال ۱۳۹۹، ۶۷ ناوگروه ایرانی به مأموریت‌های آب‌های دور دست بین‌المللی اعزام شده‌اند که عمده آن‌ها در منطقه شمال اقیانوس هند، خلیج عدن و باب‌المنندب، باهدف اسکورت شناورهای تجاری و نفت کش بوده است. از این رو نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان پیشگام دیپلماسی دفاعی دریا محور- دریایی در بین نیروهای مسلح می‌تواند به‌عنوان سفیر دیپلماسی دفاعی دریا محور جمهوری اسلامی ایران، در سطوح بین‌المللی عمل نماید.

در نهایت اینکه دیپلماسی دفاعی دریا محور دریا محور یک شیوه عالی برای آرام نمودن تنش و از بین بردن هر نوع بی‌اعتمادی

References:

- Abdolkhanian, N., Elmizadeh, H., Dadolahi Sohrab, A., Savari, A., FayazMohammadi, M. 2018. 'Comparing Modeling of Pollution in Arvand River in the Dry and Wet Seasons', *Journal of Marine Science and Technology*, 16(4), pp. 13-24. doi: 10.22113/jmst.2016.32804
- Alamdari, S.A., 2010. European defense diplomacy. *Defense Strategy Quarterly*, 8(31), pp.129-162. (In Persian).
- Bell, R., 2020. Canadian Maritime Defence Diplomacy: Canada's Ambassadors at

Sea. Masters of Defence Studies, Canadian Forces College.

- Bercher, M. (2003) *Crisis in World Politics*, translated by F. Qureshi. Tehran: Institute of Strategic Studies.
- Bhatia, V., 2016. *Defence Diplomacy and International Military Cooperation*. New Delhi: Xtreme Office Aids Pvt. Ltd.
- Cheyre, J. E., 2013. Defence Diplomacy. In: *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0021.

- Farshchi, A., & Ismaili, M. (2013) 'Defense Diplomacy in the Light of China's Approach to Security.' *Journal of Defense Policy*, 21(83), pp.9-35.
- Le Mière, C., 2014. Maritime diplomacy in the 21st century: Drivers and challenges. Routledge.
- Leahy, P., 2014. *Military Diplomacy*. Centre of Gravity series editor, Strategic and Defence Studies Centre, The Australian National University, pp. 14-15.
- Mashreq News. 2013. 'Iranian Maritime Diplomacy: From South and West to East and North.' Retrieved on October 19, 2016, from Mashreq News Agency: <http://www.mashreqnews.ir/fa/news/272100/>
- Minaei, H., and Asghari, M. .2013. Defense Diplomacy of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Sayad Shirazi Educational and Research Center.
- Minaei, H., Hajiyani, E., Dehghanbode, H., and Jafarzadepoor, F. (2014) 'Evaluation of Knowledge Management Processes in Defense Diplomacy Activities of the Islamic Republic of Iran.' *Rahbord*, 23(70), 39-59. (In Persian).
- Ministry of Defense., 1998. *Defense Strategic Review*. Available at: www.gov.uk/government/organisation/ministry-of-defense
- Ministry of Defense., 2002. *The Strategic Defense Review: A New Chapter*. Available at: www.ukdf.org
- Mirzaei, S. A., Gharib Abadi, K., & Rezaeian Pour, M. H. 2015. The New Defense Diplomacy of the United Kingdom and Its Impact on the Islamic Republic of Iran National Security. *Political and International Scientific and Research Quarterly*, 6(21), pp.1-29.
- Mohammadi Galangash, M., Movahedinia, A., Bozorgpanah Kharat, Z. (2018). 'A study on some microbial indices and nutrient matters in the southern part of Caspian Sea; Guilan province', *Journal of Marine Science and Technology*, 16(4), pp. 66-76. doi: 10.22113/jmst.2017.44306.
- Muthanna, K.A., 2011. Military diplomacy. *Journal of Defence Studies*, 5(1), pp.1-15. DOI:
- Rosenau, J., 1971. *The Scientific Study of Foreign Policy*. New York: The Free Press.
- Saed, N. 2011. Defence Diplomacy: An Epistemological Reflection and the Exploration of Foundations. *Defense Strategy*, 8(31), pp. 63-98. (In Persian).
- Sajjadi, S. A. Q. 2012. *Diplomacy and Political Behavior in Islam*. Tehran: M. Book Garden.
- Salehi, J. 2020. Components and Challenges of Port State Jurisdiction in Fight Against Illegal Fishing of Foreign Ship and its Compliance with the Law on Protection and Exploitation of Aquatic Resources of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Fisheries*, 73(3), 285-300. doi: 10.22059/jfisheries.2020.305664.1181
- salehi, J. 2020. 'The Functions of the Pirate Transfer Agreement', *Iranian Research letter of International Politics*, 8(2), pp. 171-190. doi: 10.22067/ijip.v8i2.37288.
- Salehi, J., 2021. Dimensions of the Contractor's Activities in the "Area" based on Seabed Disputes Chamber's Jurisprudence and the United Nations Convention on the Law of the Sea's Provisions. *International Journal of Maritime Policy*, 1(4), pp.1-17. DOI:10.22034/irlsmp.2020.12212.
- Shaygan, H., and Ahengari, E., 2018. 'Navy in the New Field of Diplomacy.' Available at: <https://www.javanonline.ir/fa/news/7562844> (Accessed: [insert date]).
- Shea, T.C., 2005. Transforming military diplomacy. *Joint Force Quarterly*, 38, p.49.
- Talaie, F. and Javidbakht, M., 2021. Analysis of the ISPS Code and Its Implementation: Case Study of Malaysia and South Korea. DOI: 10.22034/irlsmp.2021.140662.
- Tasnim News Agency. 2014, September 23. 'Military Clashes Between Army Ships and Pirates to Rescue a Chinese Ship.' Retrieved November 13, 1399, from Tasnim News Agency: <http://www.tasnimnews.com/fa/news/1393/06/26/501634>. (In Persian)
- Taylor, B., 2014. Australia's defence diplomacy: Time for a stocktake. ANU Strategic and Defence Studies Centre. Centre of Gravity Series paper, 17. DOI:
- Winger, G., 2014. *The velvet gauntlet: A theory of defense diplomacy*. What do ideas do, 33, pp.1-14.
- Zarif, M. J., and Sajjadpour, S. M. K., 2012. *Multilateral Diplomacy: Conceptual and Functional Dynamics of Regional and International Organizations*, 2nd edition. Tehran: Ministry of Foreign Affairs.

Available Online: <http://jmst.kmsu.ac.ir>

Original Article

Investigating the Role of Strategic Navy of I.R.I. in the Development of Sea-Based Defense Diplomacy

Amir Nezam Barati

Faculty of Marine Commissioner, Imam Khomeini University of Marine Sciences (RA), Noshahr, Iran.

* **Corresponding Author E-mail:** nezambarati@gmail.com

Received: 08 December 2020

Revise Date: 19 January 2022

Accepted: 06 Mars 2022

DOI: 10.22113/JMST.2022.258429.2406

Abstract

Sea-based defense diplomacy, soft use of the navy through participation in activities such as student-centered exchange of maritime universities, visits by ships and submarines to littoral state, Communications of vessels at sea for coordination and in the fight against piracy and maritime terrorism, relief and salvation is institutionalized at the seas and oceans. In general, maritime defense diplomacy is a process that leads to increased maritime cooperation between the maritime institutions of the coastal states. From another point of view, maritime defense diplomacy is based on the peaceful use of one country's navy and defense and government institutions to cooperate with another country's navy, defense and government institutions in order to achieve a desirable result. The present study uses a descriptive-analytical method to investigate the role of the strategic navy of the Army of the Islamic Republic of Iran in the development of sea-based defense diplomacy. The findings of this study indicate that in general, the relations between the navy and the maritime industry related to defense affairs at the international level can be in the direction of macro diplomacy of a maritime country to protect and safeguard national interests. From this point of view, sending high-ranking naval delegations to participate in international Symposium such as IONS and the participation of various fleets in the form of shipping security fleets and training fleets of naval university students to international waters and visiting developing and developing maritime countries can have a significant impact on the promotion of sea-based defense diplomacy. Continuation of sea-based defense diplomacy can create a profound change not only in the field of sea-based defense but also in the field of maritime industry development and sustainable maritime development. Therefore, the promotion of sea-based defense diplomacy can play an important role in promoting and protecting national interests. In addition, the visit of naval training, peace and friendship fleet will strengthen public diplomacy, expand maritime relations with the littoral countries of the oceans and seas. Finally, the efficient and effective presence of the Strategic Navy in international waters has enhanced the security of the country's maritime transport lines such as non-oil exports, exports of crude oil and gas condensate, imports of basic goods and basic items of the country.

Keywords: Strategic Navy, Sea-Based Defense Diplomacy, Shipping Lane and Economic Security,

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted Journal of Marine Science and Technology. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

